

Ulug'murodova Nargiza Norovna
Toshkent davlat transport universiteti
informatika va kompyuter grafikasi
kafedrası katta o'qituvchisi

LOGISTIK TIZIMLARDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. Maqolada bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar kop jihatdan uzluksiz ta'lim tizimini shakllantirishni taqozo etadi. Yangicha fikrlaydigan, bozor sharoitlarida muvaffaqiyatli xo'jalik yurita oladigan malakali, chuqur bilimli mutahassislarni, ayniqsa, axborot texnologiyalaridan keng foydalana oladigan malakali kadrlarni tayyorlash davr talabi bo'lib kelmogda. Su bois axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) zamonaviy logistikaning barcha sohalariga integratsiyalashuvi odamlarning bilim olishi, amaliy muammolarni hal qilish va o'qitishning raqamli didaktik ta'minoti o'rganib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Logistika, Axborot, kommunikatsiya, texnologiya, vositalar, kompyuter, transport, raqamli texnologiya, didaktik ta'minot.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ В ЛОГИСТИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ

Аннотация. В статье отмечается, что масштабные реформы, проводимые сегодня в нашей стране, во многом требуют формирования системы непрерывного образования. Подготовка квалифицированных, глубоко образованных специалистов, способных мыслить по-новому, успешно вести хозяйство в рыночных условиях, особенно квалифицированных кадров, способных широко использовать информационные технологии, является требованием времени. Благодаря интеграции информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) во все области современной логистики было изучено цифровое дидактическое обеспечение обучения, решения практических задач и обучения людей.

Ключевые слова: Логистика, информация, коммуникации, технологии, инструменты, компьютер, транспорт, цифровые технологии, дидактическое обеспечение.

IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN LOGISTICS SYSTEMS

Annotation. In the article, the large-scale reforms carried out in our country today will entail the formation of a system of continuing education in many ways. The training of qualified, deeply educated specialists who think in a new way, are able to successfully farm in market conditions, especially qualified personnel who can make extensive use of information technology, continues to be a requirement of the period. Su bois studied the integration of information and communication technologies (ICT) into all areas of modern logistics, the digital didactic provision of people's knowledge, practical problem solving and training.

Keywords: Logistics, Information, Communication, Technology, tools, computer, transportation, digital technology, didactic supply.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni mamlakatimizning barcha sohalarida raqamli sanoatni jadal rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, dastur doirasida qo'yilgan vazifalar O'zbekistonda logistika tizimini takomillashtirish va

raqamli texnologiyalarni joriy etish maqsadida raqamli logistika tizimiga bosqichma-bosqich o'tish va logistika xizmatlari sifatini oshirish dasturlarini o'z ichiga oladi. Qabul qilingan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi"da "O'zbekiston Respublikasining global transport-logistika tarmoqlariga integratsiyasini chuqurlashtirish va milliy transport tizimining salohiyatini oshirish" nomli maxsus 53-bandida respublikamiz transport tizimlarini modernizatsiyalash va isloh qilishga doir ustuvor maqsad va vazifalar belgilangan. Ushbu maqsad va vazifalarni hal etish transport-logistika xizmatlarini rivojlantirish yo'llari va istiqbollari, ular samaradorligini oshirish omillari, imkoniyatlari hamda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan chuqur ilmiy-tadqiqotlarni olib borishni zarurat qilib qo'yadi.

Logistika 21-asr kasbi ekanligi, har qanday professional sohada bo'lgani kabi, Logistika sohasida ham eng dolzarb masala kadrlar ixtisoslashuvi masalasi. Ushbu tadqiqot ishida logistika sohasida kadrlar malakasini oshirish muammolari muhokama qilinadi. Hozirgi bosqichda logistika sohasida mutaxassislarni rivojlantirish va tayyorlash xususiyatlarini to'liq tahlil qilish amalga oshirildi. Logistika tizimida professional va malakali kadrlar tayyorlash yo'lidagi to'siqlar aniqlandi. Samarali kadrlar siyosatini shakllantirish va malakali logistik kadrlarni tayyorlash bo'yicha chora-tadbirlar taklif etilmoqda.

Rivojlangan xorijiy davlatlarga nazar tashlaydigan bo'lsak, yuqorida qayd etilgan jarayonlar bundan bir necha o'n yillar avval to'liq amalga oshirilganini ko'rishimiz mumkin. Xususan, AQSh, Germaniya, Fransiya, Angliya, Turkiya, Singapur, BAA, Xitoy, Malayziya, Koreya, Yaponiya va boshqa mamlakatlarda transport sohasi to'liq avtomatlashtirilgan. Buning natijasida logistika sohasi yillar davomida har tomonlama rivojlanib borayotgani, jarayonlar raqamli texnologiyalar orqali amalga oshirilayotganini ko'rishimiz mumkin. Hozirgi kunda ushbu mamlakatlar "Aqlli shahar" konsepsiyasi asosidagi sun'iy intellektdan foydalangan holda yangi bosqichga o'tayotganini ko'rishimiz mumkin. Demak, mamlakatimizni rivojlangan davlatlar qatoriga qo'yimoqchi bo'lsak, avvalo, har bir sohani alohida rivojlantirish orqaligina muammolarni hal etishimiz, belgilangan maqsadlarga erishishimiz mumkin. Logistika sohasiga raqamlashtirishni joriy etish bilan bog'liq quyidagi muammolarni ta'kidlash lozim:

- respublikamizdagi asosiy yo'lovchi va yuk lokomotivining deyarli barcha hududlarda raqamlashtirilmaganligi;
- aholiga xizmat ko'rsatuvchi jamoat transporti tizimini yagona ma'lumotlar bazasiga raqamlashtirish va barcha hududlarni qamrab oluvchi 3D xaritalar mavjud emasligi;
- yo'lovchi va yuk tashish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar va mijozlar o'rtasida yagona axborot integratsiyasining sustligi;
- va eng asosiy hamda dolzarb masalalardan biri bu soha bo'yicha malakali mutaxassislarning yetishmasligi.

Zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan axborotlashtirish jarayonlari xizmat ko'rsatish sohasi kabi iqtisodiyotning barcha sohalarining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarining biznes-jarayonlariga informatika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari va usullarini jadal joriy etish xizmatlar ko'rsatish sifatini yaxshilaydi, xizmat ko'rsatish faoliyatini kengaytirishni boshlaydi va xizmat ko'rsatish faoliyatining yangi turlarining paydo bo'lishiga yordam beradi; aholining tobora ortib borayotgan ehtiyojlarini aks ettiradi. Xizmat ko'rsatuvchi korxonalar tomonidan ma'lumotlar bazalaridan o'zlarining operatsion, moliyaviy, marketing, kadrlar va boshqa funktsiyalari uchun foydalanish mutaxassislari faoliyatini yuqori ilmiy va amaliy darajaga o'tkazish, xizmat ko'rsatuvchi kompaniya uchun muhim raqobatdosh ustunliklarni yaratish imkonini beradi. Xizmat ko'rsatish tezligi, iste'molchilarga ko'proq tanlov taklif qilish yoki sifatni yaxshilash, taklif qilinadigan xizmatlarni raqobatchilarnikidan farqlash qobiliyati va boshqalarni shakllantiradi. Yuqoridagilar bilan bog'liq holda, informatika va AKT sohasida bilimga ega, o'z kasbiy faoliyatida ma'lumotlar bazasi texnologiyalaridan malakali va ongli ravishda foydalana oladigan yuqori malakali xizmat ko'rsatuvchi mutaxassislarga talab ortib borayotgani o'rganib chiqilgan.

* psixologik, pedagogik, uslubiy va texnik adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish, tizimlarni tahlil qilish usullari, o'quv jarayonini modellashtirish, informatika fanini ixtisoslashtirilgan o'qitishning mahalliy va xorijiy tajribasini tahlil qilish va boshqalar.

* logistlar ta'lim muassasalarining barcha mutaxassisliklari uchun o'zgarmas bo'lgan informatika mazmunini aks ettiruvchi universal moduldan foydalangan holda ixtisoslashtirilgan axborot kommunikatsiya texnologiyalari kursini qurishning modulli printsiplari va fanlararo aloqalarga va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda professional muammolarni hal qilishga qaratilgan ixtisoslashtirilgan modullar.

* Laboratoriya ishlari majmuasi: matematika, fizika, kimyo, elektrotexnika, texnik mexanika, aloqa tarmog'i, iqtisodiyot, geodeziya, elektr podstantsiyalari, Lokomotiv tortish asoslari, temir yo'llarni qidirish va loyihalash va boshqalar kabi fanlardagi muammolarni hal qilish.

* logistlar o'quv yurtlari uchun informatika ixtisosligi kursining mazmunini aks ettirish.

Kursni o'qitish metodikasi logistlarida axborot faoliyatining asosiy turlari va usullarini samarali rivojlantirishni va tegishli axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishni ta'minlaydigan "vazifa" yondashuvini taklif qildi.

Ushbu dasturga muvofiq sohaning axborot-texnologik islohotlari quyidagi to'rtta axborot texnologiyalari kompleksini yaratishga asoslangan:

- Transport jarayonini boshqarish;
- Iqtisodiyot, marketing va moliya menejmenti;
- Logistlari infratuzilmasini boshqarish;
- Kadrlar va ijtimoiy sohani boshqarish.

Texnik vositalarni modernizatsiya qilishning kompleks dasturlarini joriy etish, shuningdek, zamonaviy axborot tizimlari negizida boshqaruv texnologiyasini takomillashtirish tufayli temir yo'l transportida yangi texnologiyalar joriy etilmoqda. Hozirgi vaqtda logistlar turli xil ma'lumotlarni (ovoz va video tasvir) uzatishga imkon beradigan yuqori tarmoqli kengligi va funktsiyalariga ega bo'lgan yangi avlod yagona magistral raqamli aloqa tarmog'ini yaratish loyihasini amalga oshirmoqdalar. Magistral raqamli aloqa tarmog'i negizida aloqa yo'llari vazirligining ma'lumotlar uzatish tarmog'i tashkil etiladi, u yuk jo'natuvchilarga Real vaqt rejimida yuklarning joylashuvi to'g'risida zarur ma'lumotlarni taqdim etadi.

Tarmoqni axborotlashtirish dasturi doirasida dispetcherlik boshqarishning yagona markazlari tashkil etilmoqda, mintaqaviy markazlarni tashkil etish konsepsiyasi ishlab chiqildi, transportni boshqarish markazining birinchi navbatida foydalanishga topshirildi. Sanoatni axborotlashtirish dasturi tarmoqning katta poligonlarida harakatlanuvchi tarkibni boshqarish imkonini beradi, bu esa uchastka tezligini sezilarli darajada oshiradi va yuklarni yetkazib berish muddatlarini qisqartiradi.

Axborotlashtirish ushbu yo'nalishdagi ta'lim muassasalarini mavzuga yo'naltirilgan axborot texnologiyalariga ega bo'lgan va eng qisqa vaqt ichida zamonaviy temir yo'l transporti texnologiyalariga moslasha oladigan darajadagi mutaxassislarni tayyorlashga undaydi.

Hozirgi vaqtda sanoatning zamonaviy talablariga javob sifatida profilidagi ta'lim muassasalari tomonidan tasdiqlangan yangi ta'lim standartiga o'tdilar.

Ushbu standartda ta'limni axborotlashtirish masalalari oldingi yillar standartida mavjud bo'lmagan "Axborot kommunikatsiya texnologiyalari", "kasbiy faoliyatdagi axborot texnologiyalari" fanlari bilan amalga oshiriladi.

Shu sababli, ixtisoslashuv fanlari bilan fanlararo aloqalarni hisobga olgan holda logistlar profilidagi ta'lim muassasalarining axborot kommunikatsiya texnologiyalari kursini o'qitish metodikasini yaratishga qaratilgan ushbu mavzusi dolzarb hisoblanadi.

Shuning uchun ushbu tadqiqotning maqsadi shundan iboratki, Axborot kommunikatsiya texnologiyalari fanining umumiy gumanitar va ijtimoiy - iqtisodiy, matematik, umumiy kasbiy va maxsus tsikllar fanlari bilan fanlararo aloqalarini o'rnatishga imkon beradigan modulli printsiptan foydalangan holda ta'lim muassasalari uchun informatika ixtisosligi kursining mazmunini ishlab chiqish.

Ta'lim muassasalari uchun informatika ixtisosligi kursi, agar uning mazmuni bo'lsa, ta'lim mazmunini farqlash vazifalariga javob beradi:

- modulli printsipl asosida qurilgan;
- axborot kommunikatsiya texnologiyalari fanining umumiy gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy tsikl, matematik va umumiy tabiatshunoslik tsikli, umumiy kasbiy va maxsus tsikl fanlari bilan fanlararo aloqalarini aks ettirish;
- sanoatining professional muammolarini hal qilish uchun axborot texnologiyalaridan foydalanish.

Ta'lim muassasalari uchun Axborot kommunikatsiya texnologiyalari ta'limi mazmunining modulli printsiplini asoslash.

2. Informatika fanining umumiy gumanitar va ijtimoiy - iqtisodiy tsikl, matematik va umumiy tabiiy fanlar tsikli, umumiy kasbiy va maxsus tsikllar fanlari bilan fanlararo aloqalarini o'rnatish.

3. Temir yo'l profilidagi o'rta o'quv yurtlari uchun ixtisoslashtirilgan informatika kursining mazmunini ishlab chiqish.

4. Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda sohaning professional muammolarini hal qilishni amalga oshiradigan laboratoriya ishlari majmuasini yarating.

5. Ishlab chiqilgan kursni eksperimental ravishda sinab ko'ring, temir yo'l profilidagi o'rta ta'lim muassasalari uchun uning mavjudligi va samaradorligini baholang

Bu O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan yoshlarning Logistik tizimlarda axborot kommunikatsion texnologiyalar va ularning ma'lum elementlari qo'llanilgan texnologiyalarini tushunish, ulardan foydalanish va ular bilan birga rivojlanish imkoniyatini taqdim etishi bilan birga rivojlangan mamlakatlar yoshlari kabi texnologik revoliutsiya asrida jamiyatda o'z o'rnini ertaroq topishga xizmat qiladi.

Logistik tizimlarda axborot kommunikatsion texnologiyalar fanini oliy ta'lim muassasalarining logistika yo'nalishida o'qitilishi ushbu sohadagi turli tarmoqlarda raqamli ko'nikmalarning tengsizligini oldini olishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevralda "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risida 5349-son farmoni

2. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi prezidenti farmoni. 6079-05.10.2020.

3. Karriyeva Y., Masharipova Sh., Karriyeva Sh., Karriyev K., Sobirova N./ Raqamli Logistika Rivojlantirishda Axborot Texnologiyalarni O'rni //Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2024-yil, mart, UO'K: 6.03.2:6Π2.15.7